خلیج فارس همیشه خلیج فارس خواهد ماند

ح - عجم

روزنامه همشهری در شماره مورخ ۸۲/۱۲/۱۶ خود به نقل از روزنامه البیان نوشت: «وزیر آموزش و پرورش عربستان دستور جمع‌آوری یک میلیون نسخه یکی از کتب درسی از مدارس سراسر آن کشور داده است و علت این امر وجود نام خلیج‌فارس در این کتاب بوده است.»

این در حالی است که طی یک سال گذشته در روزنامه‌های عربی در دفاع از نام تاریخی خلیج‌فارس مطالب خرسندکننده‌ای نوشته شد و از جمله پروفسور عبدالمنعم سعید در الاهرام ۲۳ دسامبر ۲۰۰۲ نوشت «که از ۲۶۰۰ سال قبل تا ۴۰ سال قبل در هیچ کتاب، سند و نقشه‌ای در هیچ کجای جهان از شرق تا غرب آن و تا کشورهای اسلامی نامی غیر از بحر فارس و معادل‌های آن برای این پهنه آبی بکار نرفته است و این نام هیچ مغایرتی با هویت قومی هیچ یک از اقوام دیگر این منطقه ندارد و میراث فرهنگی همه ملل ساحلی این دریا است.» روزنامه الانباء چاپ کویت در مهر ماه ۸۲ بر همین واقعیت‌ها تاکید کرده است.

از سوی دیگر در ایران نیز در جهت همسویی با افکار عمومی جهان عرب گام‌های مثبتی برداشته شد نام یکی از خیابان‌ها عوض شد و حتی صحبت از پیوستن به شورای همکاری خلیج‌فارس و اتحادیه عرب به میان آمد. وزیر مذکور بهتر است بدانند که به طور طبیعی اینگونه اقدامات احساسات و عواطف بسیاری از ایرانیان را جریحه‌دار می‌سازد.

فارس‌زدایی از نام خلیج‌فارس برای اولین بار در سال ۱۹۵۲ بعد از منازعه ایران و انگلیس درخصوص ملی شدن نفت از سوی کارگزاران استعمار انگلیس صورت گرفت و رودریک اوون در مقدمه کتاب خود تحت عنوان «حباب‌های طلایی در خلیج عربی» که در سال ۱۹۵۷ منتشر شد نوشت: «ساکنان دو سوی خلیج، عرب هستند!! پس برای رعایت احترام دوستان عرب بهتر است که خلیج‌فارس را از این به بعد خلیج عربی بنامیم.» این پیشنهاد استعماری به ظاهر فریبنده با استقبال بعضی از رهبران عربی روبرو گشت.

از وزیر آموزش و پرورش عربستان که باید بر حسب شغل، فردی اهل منطق، تحقیق و احترام به واقعیت‌های تاریخی، منطقه‌ای و جغرافیایی باشد باید پرسید که آیا در جهت تعصب و تحجرگرایی قومی، بیشتر از ۳۰۰ نوع کتاب مختلف جغرافیایی، تاریخی، ادبی، علمی و ۳۰۰۰ نوع نقشه مختلف تاریخی متعلق به هزاره‌های گذشته که نام خلیج‌فارس را دربر دارند ودر کتابخانه‌ها و موزه‌های سراسر جهان در دسترس پژوهشگران قرار دارند را می‌توانید جمع‌آوری نمایید. جهت اطلاع ایشان و تمام کسانی که بخواهند واقعیت‌ها را به جای تعصبات قومی و نژادی فراروی خود قرار دهند نگاهی به بعضی اسناد تاریخی خلیج‌فارس می‌کنیم باشد که با اینگونه نامهای جغرافیایی که ریشه در اعماق تاریخ دارند و میراث مشترک فرهنگی همه ملل منطقه‌اند برخوردی حکیمانه و منطقی نمایند.

پژوهشی در اسناد و مبانی تاریخی نام خلیج‌فارس

از اولین نوشته‌ها و مکتوبات و اولین نقشه‌های جغرافیایی عهد باستان تاکنون شاهراه آبی جنوب ایران همواره با نام خلیج‌فارس و دریای پارس توصیف شده است. گواه این ادعا وجود بیش از ۳۰۰ کتاب مهم تاریخی، حقوقی، جغرافیایی، ادبی، مذهبی و علمی قرون گذشته و دو هزار نقشه متعلق به قبل و بعد از میلاد مسیح، مربوط به سیاحان و مورخین، ادبا و دانشمندان اروپایی، عرب و مسلمان قرون گذشته و صدها سند و اثر باستانی است که از خلیج‌فارس با همین نام و یا نام‌هایی مترادف و معادل آن نام برده است علاوه بر اینکه در ده‌ها اثر تاریخی که از سوی یونسکو به عنوان میراث بشریت شناخته شده است این نام محفوظ مانده است و اسناد و

فارس‌زدایی از نام خلیج‌فارس برای اولین بار در سال ۱۹۵۲ بعد از منازعه ایران و انگلیس درخصوص ملی شدن نفت از سوی کارگزاران استعمار انگلیس صورت گرفت و رودریک اوون در مقدمه کتاب خود تحت عنوان «حباب‌های طلایی در خلیج عربی» که در سال ۱۹۵۷ منتشر شد نوشت: «ساکنان دو سوی خلیج، عرب هستند!! پس برای رعایت احترام دوستان عرب بهتر است که خلیج‌فارس را از این به بعد خلیج عربی بنامیم.»

تاریخ شفاهی نیز این نام را از سه هزار سال تاریخ مدون خاورمیانه تاکنون به نسل امروزی منتقل کرده‌اند حقیقتی که چندین متفکر بزرگ عرب نیز اخیرا بدان اعتراف کرده‌اند. جهت اطلاع از مطالب نویسندگان قرون گذشته در مورد خلیج‌فارس به زبان عربی ایشان می‌توانند به کتاب‌هایی به زبان عربی مانند ۱- الخلیج‌الفارسی عبرالتاریخ و القرون نوشته محمد میرزای مصری، چاپ مکتب‌النهضه قاهره ۱۹۷۶ که مشتمل بر ۵۲ نقشه از منابع عربی با ذکر نام خلیج‌فارس است ۲- در کتابی که تحت عنوان «الاتفاقیات السیاسیه و الاقتصادیه التی عقدت بین الامارات ساحل عمان و بریتانیا ۱۸۰۶» - ۱۹۷۱، علی محمد راشد، منشورات اتحاد کتاب و ادباءالامارات، ۱۹۸۹ به چاپ رسیده معاهده‌های سیاسی حقوقی و اقتصادی میان امارات متصالحه و دول بیگانه از سال ۱۸۰۶ تا ۱۹۷۱ منتشر شده در تمام ۲۵ معاهده‌ای که در این کتاب نام خلیج بکار رفته عبارت بحرالفارسی و خلیج‌فارس بکار رفته و تصویر یکی از معاهدات بر روی جلد کتاب با نام خلیج‌فارس وجود دارد. در کتاب «اعلام‌الجغرافیین العرب» عبدالرحمان، حمید، دارالفکر الماصر، دمشق، چاپ چهارم ۱۹۹۵ همین روال وجود دارد و یا همچنین به زبان فارسی ایشان می‌توانند به کتاب جغرافیای تاریخی خلیج‌فارس، پیروز مجتهدزاده انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۵۴ و کتاب اسناد تاریخی نام خلیج‌فارس، ایرج افشار و به زبان انگلیسی به کتاب ۱۹۹۷ A Colonial Legacy نوشته فرهنگ مهر و کتاب «خلیج فارس» اثر آرنولد ویلسون و یا به وب سایت‌های WWW.Persianblog.com و www.parsiangulfonline.org مراجعه نمایند اما درخصوص اطلاع از نقشه‌های تاریخی توجه ایشان را به منابع ذیل جلب می‌کنیم باشد که به حقیقت گردن نهند:

خلیج‌فارس در نقشه‌های تاریخی

قدیمی‌ترین لوحه‌ها و نقشه‌های ترسیمی کشف شده به مصری‌ها و بابلی‌ها منصوب شده‌اند. نقشه‌ای از بابلیون حک شده بر آجر پیدا شده که در موزه بریتانیا به شماره ۱۵۳/۹۲۶۸۷ نگهداری می‌شود و متعلق به ۴۰۰۰ سال قبل و به دوره سارگون پادشاه اکد ۲۳۰۰ق.م است که در آن خلیج‌فارس بدون اسم ترسیم شده است. یونانی‌ها و رومی‌ها و فنیقی‌ها این حرفه را توسعه داده‌اند و به ویژه بطلمیوس ۱۶۸ ق.م و استرابون ۶۴ ق.م در این حرفه کوشا بوده‌اند. در دوره عباسیان که دانشمندان و مدیران ایرانی بر امور خلافت تسلط داشتند و وجوب جهت‌یابی قبله برای مسلمانان به ویژه کشورهای دور دست ضرورت و اهمیت کارتوگرافی را ایجاب می‌کرد. به دستور مامون ۸۳۳-۸۱۴ م ترجمه آثار یونانی شروع شد و نقشه‌ای از جهان تهیه گردید. خوارزمی ۸۲۱ استخری ۹۲۵، ابن حوقل ۹۷۷ق، ادریسی حموی ۱۱۶۵ق (۸۲ نقشه در کتاب نزهه المشتاق) نقشه‌هایی از دیار عرب، بلاد فارس، بحر فارس و روم و شام ترسیم کردند که پایه و اساس نقشه‌های قرون بعدی توسط اروپاییان گردید. در تمام این نقشه‌ها خلیج‌فارس نام خود را تحت عنوان بحر فارس حفظ کرده است. هم‌اکنون صدها نقشه دستی با ارزش در موزه‌های جهان نگهداری می‌شود که نام خلیج‌فارس و بحر فارس را به همراه دارند که تعدادی از آنها نیز درموزه‌های کشورهای عربی است. به یقین می‌توان گفت هیچ نام جغرافیایی در جهان به اندازه نام خلیج‌فارس در کتب جغرافی و کارتوگرافی قدمت و اصالت ندارد و از نظر حضور در نقشه‌های کلاسیک و مدرن رکورددار نام‌های جغرافیایی بوده است. تاکنون در رابطه با نقشه‌های تاریخی خلیج‌فارس چند اطلس بسیار ارزشمند به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی به چاپ رسیده است که آنها را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد:

الف- اطلس نقشه‌های برگرفته از منابع لاتین که عبارتند از:

۱- اطلس «نقشه‌های جغرافیایی خلیج‌فارس از ماقبل تاریخ تا زمان معاصر» (موسسه سحاب ۱۹۷۱) در این اطلس مجموعه‌ای شامل ۳۷۳ نقشه، لوحه و سنگ نوشته از منابع و اطلس‌های مختلف و متنوع موجود در موزه‌ها و کتابخانه‌های کشورهای عربی و کشورهای اروپایی به چاپ رسیده است که همگی به زبان‌های مختلف کلمه‌های مترادف با دریای پارس و خلیج‌فارس بکار برده‌اند.

۲- در سال ۱۹۹۵ بانک العربی بحرین اطلسی را به صورت تقویم دیواری در ابعاد ۵۰×۳۳ تحت عنوان بحرین و خلیج در نقشه‌های تاریخی منتشر نموده که در آن ۱۲ نقشه از منابع اروپایی و همچنین نقشه معروف العالم ادریسی به چاپ رسیده است که همگی نام خلیج‌فارس را دربر دارند.

۳- اطلس «نقشه‌های تاریخی خلیج»
THE GULF IN HISTORIC MAPS
۱۴۹۳-۱۹۳۱ Sultan Bin Mubammad Al QASIMI.UAE.

این اطلس در دو جلد توسط یک مقام اماراتی چاپ شده که مجموعا حدود ۵۰۰نقشه با نام خلیج‌فارس دارد.

اطلس «نقشه‌های تاریخی خلیج» سال‌های ۱۴۹۳ - ۱۹۳۱ که دارای ۲۷۶ نقشه از منابع اروپایی در مورد خلیج فارس است و توسط سلطان‌بن محمدالقاسمی در سال ۱۹۹۶ در لندن منتشر شده است.

۴- جلد دوم اطلس «نقشه‌های تاریخی خلیج» ۱۴۷۸-۱۸۶۱ که دارای ۳۰۱ نقشه از منابع لاتین در مورد خلیج‌فارس است، این اطلس در واقع همان اطلس قبلی است با مقداری حذف و اضافات. تقریبا ۸۰ درصد نقشه‌های این دو اطلس مشترک هستند که در سال ۱۹۹۹ در لندن تجدید چاپ و منتشر شده است.

در واقع سلطان‌بن محمدالقاسمی از مقامات شارجه در تلاش برای اثبات ادعای هویت عربی برای خلیج‌فارس اقدام به تهیه و خرید نقشه‌های تاریخی متعلق به سال‌های ۱۴۷۸ تا ۱۹۳۱ نموده. در کلکسیون نقشه‌های گردآوری شده ایشان که بیشتر از ۳۵۰ نقشه می‌باشد درهمگی خلیج‌فارس با همین نام و یا معادل‌های لاتین آن ثبت شده است. (به استثنای سه نقشه که یکی از آنها را به عنوان طرح روی جلد کتاب اطلس خود تحت نام «خلیج در نقشه‌های تاریخی» منتشر ساخته است. در چاپ جلد اول که در سال ۱۹۹۶ در لندن صورت گرفته نقشه روی جلد کتاب مربوط به سال ۱۶۷۹ منطقه کشور پارس نام دارد که توسط Giacoma deRossi Rome ترسیم شده است و جزایر تمب به طور واضح به رنگ ایران ترسیم شده است به همین دلیل تهیه کننده اماراتی این اطلس تاریخی در چاپ جلد دوم در سال ۱۹۹۹ نقشه مذکور را از جلد کتاب حذف نموده است.

اطلس نقشه‌های تاریخی خلیج جلد اول از ۱۴۷۸ تا ۱۸۶۱ و جلد دوم نسخه بازبینی شده جلد اول است که تعدادی نقشه به آن اضافه شده و از ۱۴۹۳ تا ۱۹۳۱ را در برمی‌گیرد که البته تعدادی از نقشه‌های این دو جلد تکراری است ولی تعدادی از آنها نیز منحصر به فرد بوده و درکتاب دیگری چاپ نشده است. در مورد جلد اول گفتنی است که اولین نقشه متعلق به ۱۴۷۸ توسط بوکینک در رم به صورت نقشه رنگی و بر روی کوپر و بر اساس نقشه بطلمیوس ترسیم شده است. در این نقشه خلیج فارس با نام سینوس پرسیکوس به شکل مستطیل و بزرگتر از اندازه طبیعی آن است ولی نام‌های جغرافیایی زیادی را بر اساس متون یونان قدیم در بر دارد. در نقشه سال ۱۴۹۳ نیز که بر اساس اطلاعات یونان قدیم ترسیم شده است خلیج با نام مرپریک و به شکل مربع ترسیم شده که اندازه آن کوچکتر از اندازه واقعی خلیج فارس است. نقشه ۱۵۱۱ که در ونیز بر روی چوب و رنگی توسط برناردوس سیلوانوس ترسیم شده است مشابه نقشه ۱۴۷۸ بوکینک است و بر اساس نقشه بطلمیوس ترسیم شده است در این نقشه نیز خلیج فارس با نام سینوس پرسیکوس به شکل مستطیل و بزرگتر از اندازه طبیعی آن است. نقشه ۱۵۱۳ این نقشه نیز مشابه نقشه ۱۴۷۸ بوکینک است و بر اساس نقشه بطلمیوس ترسیم شده است. در این نقشه نیز خلیج فارس با نام سینوس پرسیکوس به شکل مستطیل و بزرگتر از اندازه طبیعی آن است در هر سه نقشه جزایر زنوبیا که متعلق به پارسیان بوده است به شکل دقیقی در جنوب شرقی یمن ترسیم شده است. از نقشه سال ۱۴۷۸ تا نقشه سال ۱۵۴۸ تحولی در دقت فاصله‌های جغرافیایی بوجود نیامده است. در این سال جیاکومو گاستالدی ونیزی برای اولین بار نقشه پرشیا را به شکل دقیق تری ترسیم و از دریای شمال ایران، مرباکو (دریای خزر) و دریای جنوب ایران، با نام مرپرسیو را به شکل واقعی تری ترسیم نموده است وی مجددا در سال ۱۵۶۱ و ۱۵۷۰ خلیج فارس را با نام گلفو پرسیا و دریای عمان را با نام گلفو اورموز به طور دقیق‌تری نیز ترسیم کرده است در حالی که تا سال ۱۶۷۹ سایر نقشه‌ها قبل و حتی بعد از این تاریخ نیز همچنان بر پایه اطلاعات قدیمی، موقعیت و مساحت خلیج فارس را با نام سینوس پرسیکوس و گلفوپرسیا را همچنان غیر دقیق ترسیم کرده‌اند. در این سال جیاکومو دی رسی در رم نقشه رنگی دقیقی ترسیم و حتی جزایر سه گانه تمب و ابوموسی را به رنگ خاک ایران ترسیم کرده است اما همچنان اندازه‌ها در نقشه‌ها تا واقعیت فاصله زیادی دارد مثلا بحرین با نام بهرام در همه این نقشه‌ها به صورت جزیره ترسیم شده است. اطلاعات موجود در نقشه‌های جهان نما حتی در این دوره نیز همچنان فراتر از ۷ دریا و ۷ کشور نرفته و به سبک قدیم و سبک جغرافیانویسان مسلمان، چین در غرب، اروس در شمال فرانکه در اروپا و آفریقیه در جنوب لبه‌های پایانی دنیا تصور می‌شود. حتی در نقشه جهان نمای سال ۱۷۴۰ وتریس اربیس استرابن جهان همچنان تنها به سه قاره محدود شده است و در تمامی این نقشه‌ها خلیج فارس در مرکزیت جهان قرار دارد در نقشه جهان نمای سال ۱۵۱۵، Durer Johannes Stabius جوهانز دویر تا حدودی نقشه‌ها به واقعیت‌های جغرافیایی نزدیک شده ولی قاره آمریکا و اقیانوسیه همچنان حلقه مفقوده جهان است، در سال ۱۵۵۱ جرارد مرکاتور بر روی کره نقشه جهان را ترسیم نموده است که البته نقص قبلی را دارد. در سال ۱۶۶۰، Philipp Eckebrecht فلیپ ایکبرخت نقشه جهان نمایی ترسیم کرده است که قاره آسیا، اروپا، آفریقا و آمریکا را در برمی‌گیرد ولی فاقد سرزمین‌های استرالیا و اقیانوسیه است. نقشه‌ای متعلق به حدود ۱۷۵۳ از نیکلاس دی فر (۱۶۹۴ - ۱۷۵۴) به صورت رنگی و به شکل کره‌ای باقی مانده است در این نقشه جهان تقریبا به شکل امروزی ترسیم شده است. در سال ۱۷۴۸، Bertrand Rene Pallu در نقشه خود جغرافیای خلیج فارس را تا حدودی درست ترسیم کرده است. در سال ۱۷۵۸ توماس جفریز نقشه جهان‌نمایی ترسیم کرده است که به واقعیت‌های امروز جهان نزدیک است. و بالاخره در سال ۱۷۷۴ سامویل دون کامل‌ترین نقشه کروی تا آن روز را از جهان ارایه نموده است.

در سال ۱۷۷۲ کارستن نیبور نقشه ای ترسیم کرده است که در آن برای اولین بار بجای نام دریای هرمز از بحر عمان نام برده شده در حالی که قبل از این تاریخ در نقشه‌های لاتین چیزی به نام دریای عمان وجود ندارد. در این نقشه اندازه‌های جغرافیایی بنادر و جزایر به واقعیت نزدیک شده‌اند و جزایر سه گانه نیز در موقعیت دقیق‌تر به رنگ ایران ترسیم شده‌اند علت دقیق بودن این نقشه آن است که نیبور چند سال در خلیج فارس به پژوهش مشغول بوده و نقشه وی مستقل از اطلاعات قبلی و متکی بر مشاهدات وی بوده است علی رغم دقیق بودن نقشه نیبور تا سال ۱۸۳۵ بسیاری از نقشه های ترسیم شده از سوی آلمانها، انگلیسی‌ها، فرانسوی‌ها و حتی هلندی‌ها از دقت برخوردار نیست تا این که در این سال نقشه‌ای بر اساس اطلاعات نیبور ترسیم و توسط جوستوس پرتس منتشر می‌شود. و بالاخره در سال ۱۸۶۰ دو نقشه با نام پرشن گلف وست و ایست توسط موسسه هیدروگرافی (آبنگاری) در لندن منتشر شده است که با واقعیات و اندازه‌های جغرافیایی امروزی خلیج‌فارس منطبق است. این دو نقشه در صفحه ۳۱۰ و ۳۱۱ کتاب اطلس تاریخی خلیج چاپ شده است.

علاوه بر این ۴ اطلس که ویژه خلیج فارس هستند اطلسهای دیگری نیز هستند که تعدادی از نقشه های تاریخی خلیج‌فارس را دارند و در آرشیو وزارت خارجه موجود هستند.

مانند ۱- اطلس کویت ۲- ریشه‌های کویت ۳- اطلس جغرافیا و جهان‌نما چاپ چین ۱۹۰۱.

اطلس جغرافیایی، فیزیکی، سیاسی و تاریخی - پاریس ۱۸۶۳

اطلس جغرافیایی، فیزیکی، سیاسی و اقتصادی - پاریس ۱۸۷۴

اطلس دستی آلمان ۱۸۹۹، Allgemeiner Hand Atlas Andrees

اطلس دستی مربوط به کل جهان، آلمان ۱۸۷۳ Atlas

اطلس دستی ۱۹۲۱ آلمان Allgemeiner Hand Atlas Andrees

اطلس دستی ۱۹۲۱ آلمان Allgemeiner Hand Atlas Andrees

اطلس دستی آلمان ۱۹۲۲ Allgemeiner Hand Atlas Andrees

اطلس آلمان ۱۹۰۰ Hand Atlas Neuer

اطلس جهان نما لیسبون ۱۹۳۴، Escolar Portugues Novo Atlas

اطلس دستی، پرتغال ۱۹۰۶ - Stielers

اطلس کارتوگرافی تاریخی پرتغال در ۶ جلد لیسبون ۱۹۸۷

اطلس دستی رویال - لندن ۱۸۷۳

اطلس جهان نما روسی مسکو ۱۹۶۷، World Atlas

بر اساس نقشه های این اطلس‌ها که در همگی خلیج فارس با مترادفهای لاتین آن بکار رفته است می‌توان گفت که دقت در اندازه‌ها و مقیاسهای طبیعی در کارتوگرافی به ویژه برای خلیج فارس از دوره بطلمیوس تا قرن ۱۷ م هیچ تغییر قابل توجهی نکرده است. نقشه گاستالدی ونیزی در سال ۱۵۴۸، چند نقشه پرتغالی در سالهای ۱۵۶۰ و نیکلاس سنسون فرانسوی در ۱۶۵۴، نقشه یک آلمانی در سال ۱۵۹۶ و چند نقشه انگلیسی در سال ۱۸۰۷ هر کدام در نقشه‌های ترسیمی خود اسامی را به نقشه‌های قبلی اضافه کرده‌اند ولی علی رغم اینکه بعضی اسامی جغرافیایی در منطقه خلیج به آنها اضافه شده است اما همچنان شیوه کلاسیک و بطلمیوسی و یا اطلاعات برگرفته از کتب مقدس و کتب کلاسیک بر همه آنها حاکم است. می‌توان گفت سال ۱۷۷۲ عصر نوین در کارتوگرافی سینوس پرسیکوس است در این سال کارستون نیبور هلندی که چند سال در سواحل خلیج فارس به پژوهش علمی مشغول بود نقشه ۱۷۷۲ سینوس پرسیکوس را ترسیم کرده دراین نقشه حتی جزایر کوچک تنب و ابوموسی در قلمرو ایران بدقت ترسیم شده است، اگر چه تا سال ۱۸۶۲ که نقشه‌های دقیق و مستند انگلیسی‌ها منتشر شد نیز همچنان بسیاری از نقشه‌ها همان اطلاعات غیر دقیق سنتی را داشتند اما می‌توان گفت این نقشه به دوره نقشه‌های کلاسیک و سنتی گلف پرس یا سینوس پرسیکوس پایان داده است. تنها در اطلس قاسمی تعداد ۲۰۱ نقشه کلاسیک از ۱۴۸۷ تا ۱۷۷۲ که آن را دوره نوین می‌نامیم به نام خلیج فارس وجود دارد. تعداد کل نقشه‌های سنتی که خلیج فارس را ثبت کرده‌اند بالغ بر ۶۰۰ نقشه است. از سال ۱۷۷۲ تا ۱۹۵۷ نیز صدها نقشه علمی در سراسر جهان منتشر شده است که تمامی آنهایی که به منطقه خلیج فارس مربوط می‌شود نام اصیل و تاریخی خلیج فارس و یا معادلهای آن را در بر دارند. در سال ۱۹۷۵ و بعد از جنگ نفت ایران و بریتانیا توطئه تغییر نام خلیج فارس از سوی استعمار پیر شروع شده است.

ب- اطلس‌های برگرفته از منابع اسلامی:

می دانیم که به دلیل واجب بودن جهت‌یابی دقیق قبله در مساجد و برای نماز، علم جغرافیا از سده دوم هجری اهمیت زیادی برای مسلمانان پیدا کرد و از این زمان شخصیت های جغرافیایی مانند مقدسی ۸۸۵ م. بلخی ۹۳۴ م. مسعودی ۹۵۸ م ، ادریسی متوفی ۱۱۶۵ م، جیهانی، ابوزید و استخری ظهور کردند و نقشه‌های آنها برای سیاحان پرتغالی، فرانسوی، هلندی و روسی تا قرن ۱۷ منبع الهام بود.

این نگارنده شخصا برای بررسی نقشه های تاریخی خلیج فارس به زبان عربی در کتابخانه و دارالوثایق قاهره حدود ۱۰ نقشه دیواری و چند اطلس را مورد مطالعه قرار دادم از جمله:

-اطلس عراق در نقشه های قدیمی. در این اطلس که تالیف احمد سوسه پدر کارتوگرافی در عراق است بر اساس منابع یونانی و اسلامی ۳۹ نقشه به زبان عربی ترسیم شده است که دراین نقشه‌ها از جمله: در نقشه دوره آشوریان به شماره ۶، نقشه هیکاتوس متوفی ۴۷۵ ق.م به شماره ۷ که در امپراتوری پارس و مصر سفر نموده است. نقشه ایراتوستین یونانی به شماره ۹، نقشه بطلمیوس به شماره ۱۰، در همگی خلیج فارس (ترجمه سینوس پرسیک) بکار رفته و اما در نقشه فتوحات قرن اول هجری به شماره ۱۱، نقشه بلخی ۹۳۴م به شماره ۱۲، نقشه دیار عرب استخری ۹۵۱ م به شماره ۱۶ و نقشه عراق از استخری به شماره ۱۸ ، نقشه جهان نمای ابن حوقل ۹۷۷م به شماره ۱۹ ، نقشه عراق از ابن حوقل به شماره ۲۲،نقشه جهان از جیهانی ۹۷۷ م به شماره ۲۶، نقشه جهان‌نمای ادریسی ۱۰۹۹ - ۱۱۶۴ م به شماره ۲۹، نقشه جهان‌نمای قزوینی ۱۲۰۳ - ۱۲۸۳ به شماره ۳۱، نقشه ابن‌الوردی ۱۳۴۸ م به شماره ۳۶ نقشه شماره ۳۸ از جغرافیانویس مجهول و نقشه شماره ۳۹ به نام مواضیع‌التاریخیه در همگی کلمه بحر فارس (دریای پارس) به کار رفته است.

۲- اطلس ضمیمه کتاب الخلیج‌الفارسی (در طول تاریخ) چاپ دوم نوشته احمد میرزا، مطابع‌الاسلام محمدسای امین، مکتب‌النهضه المصریه شارع عدل پاشا که در آن ۵۱ نقشه به زبان عربی که همگی از کتب عربی برگرفته شده و متعلق به دوره‌های مختلف تاریخی هستند مربوط به خلیج‌فارس است که در ۲۴ نقشه آن خلیج‌فارس و در ۲۵ نقشه بحر فارس و در دو نقشه آن بحرالعجم به کار رفته است در این کتاب فصل اول به گزیده‌ای از توصیف‌های مختصات جغرافیایی وطبیعی خلیج‌فارس از کتب جغرافیایی مسلمانان از قرن سوم تا قرن دهم اختصاص دارد و در آن متونی را از کتب ۲۶ نفر از سیاحان و مورخین مشهور مسلمان درخصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و ماخذ آورده است، فصل دوم به گزیده‌ای از نویسندگان قرون اخیر اختصاص دارد که در آن متونی را از کتب ۱۸ نفر از سیاحان و مورخین مشهور عرب در خصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و ماخذ آورده است.

فصل سوم به برگزیده‌ای از نویسندگان و مستشرقین غربی قرون اخیر اختصاص داردکه در آن متونی را از کتب ۸ نفر از سیاحان و مورخین مشهور غرب درخصوص توصیف بحر فارس را با ذکر منابع و ماخذ آورده است. بخش دوم شامل نقشه‌های خلیج‌فارس است که فصل اول آن به خلیج‌فارس در نقشه جهان و آسیا اختصاص دارد و شامل ۱۷ نقشه است. فصل دوم خلیج‌فارس در نقشه‌های کشورهای عربی است که ۲۳ نقشه دارد. فصل سوم به نقشه خلیج در جغرافیای ایران نام دارد که در آن ۲۰ نقشه از کتب عربی ویژه جغرافیای ایران برگرفته شده است.

- در کتاب "قلائد الذهب فی معرفه انساب قبائل العرب" به قلم مصطفی حمیدی بن احمد الکردی الدمشقی، از مولفین قرن دهم هـق شرح و مقدمه سلمان‌الجبوری مکتبه الهلال ۲۰۰۰ دارای ۱۰ نقشه با ذکر نام بحر فارس و خلیج‌فارس است.

hillal@libancom.com.lb

در کتاب "اطالس التاریخی للعالم الاسلامی فی‌العصور الوسطی" عبدالمنعم ماجد علی البنا. دارالفکر العربی ۱۹۸۶ مکتبه القاهره الکبری رمز ۲۵۴۰۰ حدود ۱۶ نقشه از جمله نقشه‌های شماره ۲-۳-۷-۸-۹-۱۰-۱۶ مربوط به خلیج‌فارس با همین نام است.

در کتاب مصورالجغرافی لاقالیم الارض الطبیعیه و السیاسیه ۹۰ نقشه از منابع عربی وجود دارد که در ۱۲ نقشه مربوط به منطقه خلیج‌فارس در همگی نام تاریخی بحر فارس و خلیج‌فارس وجود دارد این کتاب تالیف الشیخ محمد فخرالدین مدرس دارالعلوم است که انتشارات مکتبه الهلال بشارع الفجاله بمصر چاپ یازدهم آن را در سال ۱۹۲۵ انجام داده است.

در کتاب اطلسی به نام "انساب العرب للعالم الاسلامی" چاپ ۱۹۹۴ مکتبه القاهره الکبری رمز ۲۵۴۰۰ حدود ۱۰ نقشه با ذکر نام خلیج‌فارس وجود دارد.

در کتاب "اعلام الجغرافیین العرب" الدکتر عبدالرحمن حمیده، دارالفکر المعاصر، دمشق، سوریه

در طول یک دهه گذشته کشورهای عربی در مورد اثبات ادعاهای ارضی خود نسبت به یکدیگر نقشه‌هایی تاریخی را دررسانه‌های گروهی خود منتشر و بعضا به عنوان سند به دیوان بین‌المللی دادگستری تقدیم نموده‌اند که در آنها خلیج‌فارس با همین نام توصیف شده است

۱۹۹۵ مختصری از مطالب ۱۵۰ سیاح عرب و مسلمان و پنج نقشه تاریخی براساس مورخین صدر اسلام با ذکر نام خلیج‌فارس دارد و کتاب‌های بی‌شمار دیگری که از ذکر آن برای جلوگیری از اطاله کلام خودداری می‌شود.

اطلس تاریخی اسلام (محمد مختار قاهره ۱۹۲۲) و الخرایط التاریخیه احمد صالح قاهره ۱۹۱۴ و اطلس ضمیمه کتاب قلایدالذهب فی معرفه انساب قبایل‌العرب که دارای ۹ نقشه به زبان عربی با نام خلیج‌فارس و بحر فارس است. یک اطلس باستانی دیگر عربی و فارسی متعلق به سال‌های قبل از ۱۲۰۰ میلادی که دارای ۹۶ صفحه و ۱۵ نقشه منطقه‌ای و دو نقشه جهان‌نما است این اطلس را سال ۲۰۰۱ دانشگاه آکسفورد لندن از یک حراجی خریداری کرده است. در این سند تاریخی نیز خلیج‌فارس در همه جا با نام تاریخی درست خود ثبت شده است.

- در طول یک دهه گذشته کشورهای عربی در مورد اثبات ادعاهای ارضی خود نسبت به یکدیگر نقشه‌هایی تاریخی را دررسانه‌های گروهی خود منتشر و بعضا به عنوان سند به دیوان بین‌المللی دادگستری تقدیم نموده‌اند که در آنها خلیج‌فارس با همین نام توصیف شده است از جمله در دعاوی ارضی ۱- قطر و بحرین ۲- در دعاوی عربستان و قطر ۳- در دعاوی یمن و عمان در نقشه‌ها و اسناد مورد استفاده آنها نام خلیج‌فارس به کار رفته است.

۴- دولت کویت در سال ۱۹۹۲ کتابی را مشتمل بر ۸۰ نقشه و سند تاریخی تحت عنوان "الکویت فی‌الخرایط العالم" (کویت در نقشه‌های جهان) به چاپ رسانیده است که در همه این نقشه‌ها و اسناد تاریخی که از اطلس‌های مختلف گردآوری شده است، نام خلیج‌فارس وجود دارد.

۵- در سال ۱۹۹۴ اطلسی در کویت تحت نام "الکویت قراءه فی‌الخرایط التاریخیه" به همت عبدا... یوسف الغنیم به چاپ رسیده که حاوی حدود ۲۰۰ نقشه با نام خلیج‌فارس است.

۶- در کتاب دیگری به نام "ریشه‌های کویت" (اصول الکویت المنشور العالم" که در سال ۱۹۹۱ در هلند به چاپ رسیده است، ۱۵ نقشه تاریخی وجود دارد که در همگی نام خلیج‌فارس ثبت شده است. جالب اینکه یکی از مهمترین استنادات کویت که در هر سه اطلس مذکور به چاپ رسیده است، نقشه ۱۷۶۲ کارستون نیبور دانمارکی است در نقشه مذکور تحت نام نقشه خلیج‌فارس جزایر سه‌گانه با نام ایرانی بومف و تنمب متعلق به ایران به ثبت رسیده است.

۱- در یک کتاب به نام "اطلس تاریخ اسلام" که در آمریکا و کشورهای عربی به ویژه مصر در سال‌های ۱۹۵۱ و ۱۹۵۵ چندین بار تجدید چاپ شده است، ۱۶ نقشه وجود دارد که در همه آنها نام خلیج‌فارس برای آبهای جنوب ایران به کار رفته است.

براساس نقشه‌های این اطلس‌ها می‌فهمیم که مسلمانان، جهان را همچون سینی دایره‌ای شکلی تصور می‌کردند که دور تا دور آن را آب فرا گرفته و لبه انتهایی این دایره سلسله جبال قاف وجود دارد که مانع ریختن آب به بیرن از این سینی می‌شود و مرکز دنیا منطقه غرب خلیج‌فارس و مکه بوده است. در تمام نقشه‌های دوره اسلامی تکامل و تحول چندانی به چشم نمی‌خورد همگی جهان را همانند یک سینی تصور می‌کردند که لبه پایانی آن در شرق پایانه دریای پارس و چین در جنوب بلاد زنگ و آفریقیه و در غرب بلاد تنجه (تنگه) و اندلس و انتهای دنیا در شمال نیز روم و یاجوج و ماجوج و کوه قاف و دریای محیط نیز لبه‌های پایانی دیگر دنیا تصور می‌شدند. دریاهای جهان نیز در تصور مسلمانان عبارت بودند از:

۱- دریای محیط ۲- دریای روم ۳- دریای پارس ۴- دریای هند ۵- دریای قلزم ۶- دریای چین ۷- دریای زنگ (آفریقیه) در این میان دریای محیط که همان اقیانوس است بزرگترین دریا ترسیم می‌شده است که به نظر بعضی از جغرافیانویسان مسلمان این دریا سراسر دنیا را فرا گرفته و بعد از آن سلسله جبال قاف قرار دارد که به دور دنیا کشیده شده است.

شایان ذکر است که اصطلاح هفت شهر عشق و هفت‌سرزمین و ۷ آسمان و ۷ خان که در ادبیات ایرانی از کتاب اوستا تا کتب معاصر از آن سخن به میان می‌آید از همین تصور جغرافیایی قدیمی ریشه می‌گیرد.

حداقل حدود ۳۰۰۰ نقشه و اطلس در جهان نام خلیج‌فارس را ثبت نموده‌اند که فهرستی از آنها تهیه شده است.

ولی در رابطه با خلیج عربی این نکته قابل ذکر است که در بعضی نقشه‌ها و کتب تاریخی به دریای میان شمال آفریقا و عربستان، خلیج عرب و دریای سرخ اطلاق و خلیج شهر اسکندریه نیز خلیج عرب نام دارد از قرن ۱۸ به بعد گاهی اوقات نیز به آبهای ساحلی عمان دریای عرب گفته شده است. همچنین در خلیج‌فارس خلیج‌های کوچکتری با نامهای محلی وجود دارد مانند خلیج قطیف خلیج بحرین، خلیج بصره، خلیج کویت و... که نام آنها کاربرد محلی دارد ولی بر کل خلیج همواره فقط کلمه فارس اطلاق شده است.

از میان حدود ۶ هزار نقشه تاریخی مربوط به قرون گذشته تا سال‌های ۱۸۹۰ که در همه آنها خلیج‌فارس ثبت شده فقط سه نقشه با نامهای خلیج بصره، خلیج قطیف و خلیج عربی از این منطقه نام برده‌اند که نام خلیج‌های کوچک مانند بصره، بحرین، قطیف، چابهار، سیراف و... هنوز هم کاربرد محلی خود را دارد ولی بر کل خلیج اطلاق نمی‌شوند.

حتی در تمام کتب و منابع دولتی کشورهای عربی تا دهه ۶۰ میلادی همواره نام خلیج‌فارس یگانه نامی است که برای توصیف این پهنه آبی به کار رفته است. از جمله می‌توان به یکی از سرودهای ملی مصر که در آن جمله "حدودنا من خلیج‌الفارسیه حتی بحرالابیض" آمده است و کتابهای ۱-انورسادات رییس جمهور سابق مصر تحت نام "طغیان رود نیل سال" (۱۹۵۷) ۲- الحسن بن طلال ولیعهد اردن هاشمی در کتاب خود به نام "السعی نحوالسلام" ۳- کتاب "الاستعمار فی‌الخلیج الفارسی"(۱) و حتی فرهنگ لغت‌های معتبر عربی مانند "المنجد" و دایره‌المعارف‌های عربی مانند دایره‌المعارف اقتصادی لبنان ۱۹۷۲ و راهنمای دولتی عراق ۱۹۳۶ و ده‌ها مورد دیگر اشاره کرد که همگی از آبراه جنوب ایران به نام خلیج فارس نام برده‌اند. اما رقابت‌های استعماری، انگیزه‌های سیاسی و طمع‌ورزی‌های ارضی و تعصبات افراطی قومی بعضی افراد و یا دولت‌های مغرض باعث اقدام آنها به کاربرد نام‌های جعلی شده است.

به هر حال هیچ اصل و قاعده حقوقی اجازه نمی‌دهد که دولت واحدی و یا چند دولت به دلخواه خود و بنابر اهداف سیاسی به تغییر نام یک پهنه آبی بین‌المللی و یا مشترک بین چند کشور اقدام کنند بلکه بر عکس قطعنامه شماره ۹ کنفرانس یکسان‌سازی اسامی جغرافیایی سازمان ملل ۱۳۸۱ برلین، صراحتا نام‌های تاریخی را میراث فرهنگی و تاریخی ملل دانسته و به‌طور ضمنی تغییر اینگونه نام‌ها را محکوم می‌کند. اگرچه امروزه مترجمین عربی در ترجمه اسناد حقوقی و تاریخی و حتی مکاتبات وزارت خارجه انگلیس را ضمن تحریف با کلمه جعلی خلیج و با خلیج عربی ترجمه می‌کنند ولی این اقدام برخلاف عرف، منطق و حقوق بین‌الملل و برخلاف معاهدات بین‌المللی مربوط به مالکیت معنوی و معاهدات مربوط به امور علمی و فرهنگی و مغایر با مصوبات سازمان ملل، سازمان‌های بین‌المللی و کنفرانس یکسان‌سازی اسامی جغرافیایی است. وزیر آموزش و پرورش عربستان و یا کسانی که مانند ایشان فکر می‌کنند باید بدانند که تاریخ برای فروش نیست و اسناد و حقایق تاریخی فوق را هیچگاه قادر نخواهند بود از کتابخانه‌ها و مراکز علمی و آموزشی جمع‌آوری نمایند تنها عرض خود می‌برند و زحمت ما می‌دارند.

پاورقی:

کتاب الاستعمار فی‌الخلیج الفارسی، دکتر صلاح عقاد، باشراف الاداره الثقافه العامه بوزارت تعلیم و التربیه بمصر - مکتبه الانجل المصریه مطبعه الرساله - القاهره - ۱۹۷۶.